CULTURE ON PRESCRIPTION

TRAINERSHANDLEIDING

Medegefinancierd door de Europese Unie

Auteurs:

European Association for the Education of Adults (EAEA)
Christin Cieslak

Dublin City University
Christine O'Kelly

ISIS Institut für Soziale Infrastruktur
Jana Eckert
Marcel Neumann

Met medewerking van:

Juliana Louceiro (SHINE)
Carina Dantas (SHINE)
Iuliana Iliescu (GEAC)
Radu Meiroșu (GEAC)
Bart Borsje (AFEdemy)

Copyright (c) 2024 Culture on Prescription Europe Consortium

Deze publicatie heeft een Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationale Licentie (CC BY-SA 4.0).

Partners en contact

Het Erasmus+ project Culture on Prescription Europe is in januari 2022 van start gegaan en loopt tot eind maart 2024. Bij het project zijn partnerorganisaties in zes Europese landen betrokken:

ISIS Institut für Soziale Infrastruktur Frankfurt, Duitsland
Europese coördinatie
Jana Eckert
eckert@isis-sozialforschung.de
www.isis-sozialforschung.de

Gesundheitsamt Frankfurt am Main, Duitsland
https://frankfurt.de/de-de/service-und-rathaus/verwaltung/aemter-und-institutionen/gesundheitsamt

Dublin City University, Ierland
www.dcu.ie

AFEdemy, Academy on age-friendly environments in Europe BV
Gouda, Nederland
www.afedemy.eu

EAEA, European Association for the Education of Adults, België
www.eaea.org

SHINE 2Europe, Lda, Portugal
www.shine2.eu

GEAC, Asociatia Grupul de Educatie si Actiune pentru Cetatenie, Roemenië

Projectwebsite:

www.culture-on-prescription.eu

Medegefinancierd door de Europese Unie

Gefinancierd door de Europese Unie. De hier geuite ideeën en meningen komen echter uitsluitend voor rekening van de auteur(s) en geven niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of het Europese Uitvoerende Agentschap onderwijs en cultuur (EACEA) weer. Noch de Europese Unie, noch het EACEA kan ervoor aansprakelijk worden gesteld.

INHOUDSOPGAVE

Cultuur op Recept trainershandleiding 5

1. Wat is dan Cultureel/Sociaal Voorschrijven en het Cultuur op Recept project? 7
2. Verschillen in nationale contexten 9
   - 2.1 België - Concept in een vroeg stadium 9
   - 2.2 Duitsland - Problemen worden zichtbaarder 10
   - 2.3 Ierland - Uitgewerkte structuren voor Sociaal Voorschrijven 10
   - 2.4 Portugal - Groeiende concepten voor Sociaal Voorschrijven 11
   - 2.5 Roemenië - Enkele vastgestelde mogelijkheden 11
   - 2.6 Nederland - Cultuur en welzijn op Recept 12
3. Videohandleiding voor facilitators 13
4. Kunstenaars selecteren en voorbereiden op initiatieven van Cultuur op Recept 14
   - 4.1 Een voorbereidende workshop voor facilitators 15
   - 4.2 Digitale badge 15
5. Het Europese Curriculum 17
   - 5.1 Het Curriculum: uitgebreid en verkort 18
   - 5.2 Beknopte cursusversie 19
   - 5.3 Specifieke curricula 20
6. Culturele expressie faciliteren: diverse benaderingen in workshops Cultuur op Recept 22
7. Richtlijnen voor groepsevaluatie, teamwerk en wederzijdse ondersteuning stimuleren 24
   - 7.1 Samenwerkend leren 24
   - 7.2 Het gezamenlijk aanleggen van tuinen voor gemeenschapsgevoel 24
   - 7.3 Speed networking 25
   - 7.4 Buzz Groups: interactief leren verbeteren 25
   - 7.5 Denk-Paar-Samen delen 26
   - 7.6 Zaklamp 26
   - 7.7 Puzzels voor experts 26
   - 7.8 Open space 27
   - 7.9 Sneeuwbal methoden 27
8. Effectiviteit en impact van cursussen beoordelen: de voordelen van cursusevaluatie 28
   - 8.1 Gebruik van UCLS en WEMWBS 29
   - 8.2 Hulpmiddel voor groepsevaluatie: Een praktische gids voor facilitators 30
9. De gemeenschap en het samenzijn in stand houden 31
10. Digitale hulpmiddelen voor de presentatie van resultaten 33
    - 10.1 YouTube - jouw podium voor opgenomen theaterstukken 33
    - 10.2 Instagram - een canvas voor visuele kunst 33
    - 10.3 Behance - professionele portfolio platform 34
    - 10.4 Virtuele galerijen - het creëren van indrukwekkende tentoonstellingen 34

Bijlage I: Curriculum uitgebreid 35

Bijlage II: Formulier voor cursusbeoordeling 39

Bijlage III: Richtlijn voor het opzetten van een Community of Practice voor deelnemers 42

Cultuur op Recept trainershandleiding

Het project Cultuur op Recept wil nieuwe benaderingen creëren voor educatief aanbod door de positieve gezondheidseffecten te combineren die zijn aangetoond voor zowel culturele activiteiten als leren. Deze handleiding biedt facilitators in de sociale sector en de gezondheidszorg praktische ondersteuning bij het aanbieden van laagdrempelig educatief aanbod aan mensen die eenzaam zijn of dreigen te worden of sociaal uitgesloten. Het doel van het Cultuur op Recept-project, en dus ook van deze trainershandleiding, is om facilitators te betrekken bij organisaties die vertrouwd zijn met en verbonden zijn aan potentiële toekomstige leerlingen. In deze context bestaat de primaire doelgroep van deze trainershandleiding uit facilitators van lokale culturele cursussen, leden van lokale netwerken en andere relevante belanghebbenden.

Het zal trainers in staat stellen en ondersteunen om Cultuur op Recept-cursussen te plannen, voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren en mensen die meer veerkracht nodig hebben te ondersteunen bij het creatief en effectief aangaan van hun uitdagingen. Facilitators die Cultuur op Recept-activiteiten al uitvoeren of van plan zijn uit te voeren, zullen deze kit van onschatbare waarde vinden. Het biedt aanvullende materialen, inspiratie en kan dienen als een eerste stap in hun implementatieproces.

Leden van lokale netwerken kunnen de handleiding gebruiken om besluitvormers, belangrijke belanghebbenden en begunstigers te stimuleren om de aanpak van Sociaal/Cultureel Voorschrijven (SV/CV) te overwegen. Door een concreet voorbeeld te geven van een succesvolle implementatie wordt de aanpak minder abstract en toegankelijker. Daarnaast kan deze uitgebreide toolkit helpen bij het verminderen van barrières voor het invoeren van de SV/CV benadering, door een volledig uitgewerkt curriculum, ondersteunende materialen en land specifieke inzichten te bieden.

Andere relevante belanghebbenden, waaronder aanbieders van sociale diensten en gezondheidszorg, beleidsmakers en organisaties die met of voor ouderen werken, kunnen ook baat hebben bij de toepassing van de SV/CV-benadering. Tijdens het hele Erasmus+ project waarop deze toolkit is gebaseerd, zijn deze belanghebbenden in verschillende stadia betrokken om hun actieve deelname te stimuleren en hun bewustzijn te vergroten. Door de aanpak van Sociaal/Cultureel Voorschrijven en de potentiële voordelen ervan onder de aandacht te brengen, kunnen belanghebbenden geïnspireerd worden om de implementatie ervan binnen lokale instellingen te onderzoeken of om het als een levensvatbare oplossing voor te stellen aan relevante besluitvormers.

De ontwikkelde aanbevelingen voor beleidsmakers in gemeenten en verenigingen zijn **hier** te vinden.

Cultureel en Sociaal Voorschrijven zijn krachtige hulpmiddelen. Deelnemers kunnen te kampen hebben met sociale problemen zoals eenzaamheid, isolatie en geestelijke gezondheidsproblemen, of ze kunnen deel uitmaken van (re)integratieprogramma's.

De afgelopen jaren heeft de gezondheidszorg een paradigmaverschuiving ondergaan, waarbij erkend wordt dat gezondheid en welzijn verder gaan dan het traditionele biomedische model. Deze verschuiving heeft geleid tot de opkomst van innovatieve therapeutische en preventieve benaderingen die de integratie van culturele en sociale factoren in interventies in de gezondheidszorg benadrukken. In dit

hoofdstuk verkennen we drie onderling verbonden concepten: Cultureel Voorschijven, Sociaal Voorschijven en Cultuur op Recept, die elk unieke perspectieven bieden op het belang van cultuur en sociale context in de gezondheidszorg.

Op de volgende pagina's worden Cultureel Voorschrijven en Sociaal Voorschrijven echter door elkaar gebruikt, omdat ze staan voor een benadering die zich richt op de gezondheid en het welzijn van mensen door middel van initiatieven vanuit de gemeenschap. Cultureel en Sociaal Voorschrijven, steeds populairder en bewezen preventieve mechanismen, spelen een centrale rol bij het verbeteren van het mentale en fysieke welzijn, het verminderen van eenzaamheid en isolatie, en het bevorderen van verbeterd gezondheidsgedrag (HSE, 2021). Deze benaderingen leveren tal van voordelen op voor individuen en de samenleving.

Studies hebben significante voordelen van Cultureel en Sociaal Voorschijven aangetoond, waaronder lagere kosten voor de gezondheidszorg, minder vraag naar gezondheidszorgfaciliteiten en een verbeterde gezondheid en welzijn onder de deelnemers. Uit een evaluatie van bestaande Sociaal Voorschrijf-programma's in het Verenigd Koninkrijk bleek een opmerkelijke daling van 28% in de vraag naar huisartsen, een daling van 24% in het aantal bezoeken aan Spoedeisende Hulpafdelingen en een indrukwekkende daling van 64% in het aantal ziekenhuisverwijzingen (Polley et al., 2017).

1. Wat is dan Cultureel/Sociaal Voorschrijven en het Cultuur op Recept project?

Cultureel Voorschrijven omvat een therapeutisch kader dat de invloed van culturele overtuigingen, praktijken en waarden op iemands gezondheid en welzijn erkent. Het erkent dat cultuur een fundamentele rol speelt bij het vormgeven van gezondheidsgedrag, houdingen ten opzichte van ziekte en voorkeuren voor behandeling. Zorgverleners die Cultureel Voorschrijven toepassen, gaan actief met patiënten om door hun culturele achtergrond te begrijpen en passen interventies hierop aan. Door culturele competentie en gevoeligheid te omarmen, willen ze de betrokkenheid van patiënten bevorderen, de behandelresultaten verbeteren en culturele nederigheid in de zorgverlening stimuleren.

Aan de andere kant erkent **Sociaal Voorschrijven** de significante invloed van sociale factoren op de gezondheid van een individu en erkent dat gezondheidszorg verder gaat dan medische interventies. Sociaal Voorschrijven houdt in dat patiënten in contact worden gebracht met niet-klinische hulpbronnen en ondersteunende netwerken in de gemeenschap om de onderliggende sociale factoren die de gezondheid beïnvloeden aan te pakken. Zorgverleners die gebruik maken van Sociaal Voorschrijven werken samen met maatschappelijke organisaties, link workers (indien van toepassing), maatschappelijk werkers en andere relevante professionals om patiënten in contact te brengen met diensten zoals bewegingsprogramma's, kunstzinnige therapie, steungroepen of hulp bij huisvesting. Door sociale factoren aan te pakken, beoogt Sociaal Voorschrijven het algehele welzijn te verbeteren en ongelijkheden op gezondheidsgebied op gemeenschapsniveau aan te pakken.

Daarnaast is er een concept dat bekend staat als **Cultuur op Recept**, dat de transformerende kracht van culturele betrokkenheid bij het bevorderen van gezondheid en welzijn erkent. Het gaat om het voorschrijven van culturele activiteiten, zoals muziek, kunst, dans of literatuur, als onderdeel van een interventie in de gezondheidszorg. Vanuit het besef dat culturele participatie sociale banden kan versterken, stress kan verminderen en persoonlijke groei kan bevorderen, moedigt Cultuur op Recept mensen aan om culturele praktijken te verkennen en zich ermee bezig te houden die aansluiten bij hun interesses en achtergrond. Door culturele activiteiten voor te schrijven, willen zorgverleners de kwaliteit van leven verbeteren, mentaal welzijn bevorderen en een gevoel van identiteit en erbij horen stimuleren.

In deze trainershandleiding zullen we echter uitwisselbaar verwijzen naar Sociaal Voorschrijven (SV) en Cultureel Voorschrijven (CV) als we het hebben over hun praktijk in het algemeen en Cultuur op Recept als we het hebben over het Erasmus+ project.

Kom meer te weten over Cultureel en Sociaal Voorschrijven, het project Cultuur op Recept en de kwesties die aan de orde zijn in het Europese **Compendium: Gezondheidsbevordering via culturele leerervaringen.**

Het project bracht meerdere organisaties uit Ierland, België, Portugal, Duitsland, Nederland en Roemenië samen. Deze samenwerking, die liep van januari 2022 tot maart 2024, had als hoofddoelstelling het aanpakken van de alomtegenwoordige problemen van eenzaamheid en isolement bij ouderen en personen die kampen met geestelijke gezondheidsproblemen. Het project volgde een innovatieve aanpak door de actieve deelname van eenzame mensen aan culturele activiteiten aan te moedigen. Door hun betrokkenheid bij hun lokale gemeenschap te bevorderen, wilde Cultuur op Recept de sociale interactie versterken en de veerkracht van deze mensen in hun dagelijks leven vergroten. De kern van het Cultuur op Recept-project was het verspreiden van kennis over een op feiten gebaseerde CV/SV-benadering en het benutten van de positieve effecten van culturele activiteiten en leerervaringen om de algehele gezondheid en het algehele welzijn te verbeteren.

In deze trainershandleiding vind je waardevolle bronnen en praktische ondersteuning voor begeleiders in de sociale sector en de gezondheidszorg, en professionele kunstenaars die volwasseneneducatie begeleiden.

In de sectie **bronnen** van het leerplatform vind je richtlijnen voor gemeentelijke beleidsmakers en verenigingen die geïnteresseerd zijn in het overnemen van de principes van Sociaal en Cultureel Voorschrijven.

2. Verschillen in nationale contexten

In het volgende hoofdstuk willen we het concept van Cultureel en Sociaal Voorschrijven in verschillende nationale contexten verkennen en een blik werpen op de huidige situatie van SV/CV in partnerlanden.

Het hoofdstuk wil de verschillende benaderingen van en ervaringen met de implementatie van SV/CV in verschillende landen belichten. Door het perspectief van de partnerlanden te onderzoeken, krijgen we waardevolle inzichten in de uitdagingen, successen en unieke aspecten van SV/CV binnen elke context.

Door deze verkenning van de nationale contexten willen we een beter begrip kweken van de potentiële voordelen van SV/CV en de rol ervan in de ondersteuning van holistische gezondheidszorg. Door de verschillende benaderingen van SV/CV te onderzoeken, kunnen we gemeenschappelijke trends en best practices identificeren die de ontwikkeling en implementatie van initiatieven in andere settings kunnen ondersteunen.

2.1 België - Concept in een vroeg stadium

Cultureel, respectievelijk Sociaal Voorschrijven zijn relatief nieuwe concepten in België, en hoewel er individuele initiatieven zijn geweest binnen elke taalgemeenschap, blijft er een duidelijk gebrek aan samenwerking en gedeeld leren tussen belanghebbenden. Het lijkt erop dat SV/CV in België voornamelijk gedreven wordt door de vrijwillige inspanningen van individuele belanghebbenden, wat hun werklast aanzienlijk verhoogt en hen beperkte middelen geeft voor uitwisseling en netwerken. De meeste initiatieven steunen dan ook op privé-inspanningen, hetzij via non-profitorganisaties, hetzij via privé-entiteiten, waarbij van de deelnemers een privé-bijdrage wordt gevraagd.

Ondanks de demografische structuur en het tweejaarlijkse geluksrapport dat de grote vraag naar en potentiële voordelen van Cultureel en Sociaal Voorschrijven in België benadrukt, is er een schaarste aan overheidsfinanciering beschikbaar voor dergelijke initiatieven. De meeste publiek gefinancierde projecten lijken voorrang te geven aan prestige in plaats van te streven naar fundamentele veranderingen in het onderwijsaanbod.

Om SV/CV in België verder te promoten, is een uitgebreide informatiecampagne nodig. Deze campagne zou zich moeten richten op relevante belanghebbenden, beleidsmakers en poortwachters, waarbij de nadruk wordt gelegd op de voordelen van Cultureel en Sociaal Voorschrijven. Om dit tot een succes te maken, moet er worden samengewerkt met alle drie de taalgemeenschappen. Het huidige landschap wijst echter niet op de ontwikkeling van een uitgebreid en waarschijnlijk kostenintensief initiatief op nationaal niveau.

In het algemeen staat het concept van Cultureel en Sociaal Voorschrijven in België nog kort en is er dringend behoefte aan meer samenwerking, overheidsfinanciering en een gezamenlijke inspanning om het bewustzijn en het begrip van de potentiële voordelen te vergroten.

2.2 Duitsland – Problemen worden zichtbaarder

In Duitsland is het concept ook recentelijk ontstaan, hoewel particuliere en kleinere politieke initiatieven dit aanbod al enkele jaren bespreken, is de politieke acceptatie de laatste tijd beperkt. De COVID-19 pandemie en de toename van geïsoleerde en geestelijk verwarde personen hebben het probleem van eenzaamheid en geschikte oplossingen echter meer op de voorgrond geplaatst. Politieke partijen zijn zich meer op dit onderwerp gaan richten, zoals blijkt uit initiatieven vanuit de Loneliness Network, gefinancierd door the Ministry of Family, Seniors, Women, and Youth. Daarnaast zijn er afzonderlijke voorbeelden van voorschrijvende benaderingen in de gezondheidszorg.

Deskundigen benadrukten de maatschappelijke behoefte aan sociaal-cultureel-medische benaderingen, gezien de veranderende levenssituaties als gevolg van demografische veranderingen, klimaatverandering, digitalisering en toenemende individualisering in de samenleving. Daarnaast erkenden deskundigen het potentieel om de levenskwaliteit van getroffen individuen te verbeteren door de introductie van voorschrijvende benaderingen, zoals het activeren van zelfeffectiviteit en groepseffectiviteit in sociale en culturele activiteiten. Er is echter ook gewezen op uitdagingen bij het implementeren van initiatieven op het gebied van Cultuur op Recept, vanwege de huidige nationale structuren met een verscheidenheid aan zorgverzekeraars en lokale afdelingen, waaronder problemen met betaalbaarheid en een hogere werkdruk voor artsen.

Ondanks de vele uitdagingen zijn Duitse experts het eens over het belang en de noodzaak van het testen van deze nieuwe Cultuur op Recept benaderingen en benadrukken ze de potentiële voordelen ervan, zoals kostenbesparingen in de gezondheidszorg. Het doel moet nu zijn om het bewustzijn te vergroten en Cultuur op Recept benadering op de politieke en sociale agenda te krijgen. In 2023 zijn er nationale netwerken ontstaan die zich richten op het uitwisselen en promoten van de voordelen van Healing Culture en Social Prescribing.

2.3 Ierland – Uitgewerkte structuren voor Sociaal Voorschrijven

Sociaal Voorschrijven is in Ierland in 2012 begonnen als een kleinschalig project. Tegen 2020 was Sociaal Voorschrijven beschikbaar op 30 locaties in het hele land. En in 2022 was Sociaal Voorschrijven uitgegroeid tot meer dan meer dan 40 lokale gemeenschappen in Ierland.

In Ierland verwijzen gezondheidszorg- en andere professionals patiënten door naar zg. linkwerkers voor sociale voorschriften, die met de patiënten samenwerken om hun problemen aan te pakken via gepersonaliseerde coaching en coproductiebenaderingen. Concreet kunnen sociale voorschriften lokaal beschikbare activiteiten omvatten, zoals wandelgroepen, leesgroepen, schilderlessen, stressbeheersingsprogramma's, tuinieren in buurtmoestuinen, kunst- en culturele mogelijkheden en mannenschuren. Hierbij werkt de linkwerker nauw samen met de patiënt, ontwikkelt een geïndividualiseerd plan dat specifiek is afgestemd op zijn of haar behoeften en biedt voortdurende ondersteuning en evaluatie.

Om Sociaal Voorschrijven effectief te implementeren, is het belangrijk om:

- **externe evaluatie overwegen,**
- **leren van bestaande aanbieders,**
- **de aanpak afstemmen op de behoeften van de gemeenschap,**
- **zorgen voor opgeleide linkwerkers voor Sociaal Voorschrijven,**

- **training bieden voor het herkennen van problemen en het inschakelen van de juiste hulpbronnen,**
- **prioriteit geven aan patiëntgerichte zorg,**
- **het welzijn van linkwerkers op het gebied van Sociaal Voorschrijven ondersteunen,**
- **en vertrouwelijkheid en veiligheid te waarborgen.**

2.4 Portugal – Groeiende concepten voor Sociaal Voorschrijven

Het concept en de methodologie van Sociaal Voorschijven (SV) winnen aan kracht in Portugal, met initiatieven en projecten die goede praktijken op dit gebied vaststellen. Zo leggen SV, Cultuur op Recept en andere gezondheid bevorderende strategieën al de nadruk op de verbindingen tussen de gemeenschap, de eerstelijnsgezondheidszorg en sociale diensten.

Bestaande systemen in Portugal maken het mogelijk dat huisartsen patiënten doorverwijzen naar maatschappelijk werkers met behulp van een elektronisch platform en de verantwoordelijkheid voor het controleren met organisaties uit de derde sector overdragen aan de maatschappelijk werker en of de patiënt de voorgeschreven activiteiten volgt. Een voorbeeld van deze aanpak is het werk dat is gedaan in de Family Health Unit in Lisbon Downtown Family Health Unit en Almirante Family Health Unit, dat gezondheidszorg biedt aan patiënten met een grote variatie aan sociaal-demografische kenmerken. Naar verluidt wordt het systeem echter te weinig gebruikt, zowel door huisartsen als door het Health Ministry and the Regional Health Administration.

Rapporten en deskundigen erkennen dan ook dat verdere ontwikkeling nodig is. Daarbij is het belang van een voortdurende verbetering van de digitale infrastructuur nog steeds naar voren gebracht.

In het algemeen groeit het Sociaal en Cultureel Voorschrijven in Portugal, maar er is dringend behoefte aan investeringen. De respectieve concepten zijn nog niet goed gedefinieerd of stevig verankerd, waardoor het in dit stadium een uitdaging is om culturele en sociale voorschrijfpraktijken volledig te omarmen.

2.5 Roemenië – Enkele vastgestelde mogelijkheden

Roemenië staat echter ook aan het begin van een verschuiving in de perceptie van overheidsbeleid op sociaal en gemeenschapsgebied, waardoor kunst en cultuur de kans krijgen om een rol te spelen bij het verbeteren van de resultaten in de gezondheids- en zorgsector. Er is dringend behoefte aan een nationaal publiek debat dat het herstel van sociale, gezondheids- en gemeenschapsdiensten mogelijk maakt.

De effectiviteit van potentieel CP-systeem zal sterk afhangen van gepersonaliseerde en lokale ondersteuning, zoals blijkt uit succesvolle initiatieven en projecten die in het verleden zijn geïmplementeerd. Daarom vereist het stimuleren en breed opzetten van sociale en culturele prescriptie samenwerking met verschillende belanghebbenden. Gemeenten in Roemenië spelen hierin een cruciale rol door kaders te organiseren die instellingen samenbrengen. Het is essentieel om projecten die positieve resultaten hebben laten zien te repliceren en de resultaten van succesvolle modellen op lokaal niveau te verspreiden, zodat ze in andere gemeenschappen en gemeenten kunnen worden geïmplementeerd.

Door sociaal-culturele voorschrijfpraktijken vooraf te testen of op te nemen binnen gespecialiseerde afdelingen voor sociale bijstand op gemeentelijk niveau, is de kans groter dat soortgelijke instellingen

in Roemenië deze programma's sneller zullen overnemen. Dit draagt op zijn beurt weer bij aan de ontwikkeling van een nieuwe aanpak van de publieke sociale sector.

2.6 Nederland – Cultuur en welzijn op Recept

In Nederland is Welzijn op Recept sinds 2018 een nationaal kennisnetwerk. Het is opgericht zonder kunst en cultuur erbij te betrekken. Welzijn op Recept wordt toegepast in 135 van de 352 gemeenten in Nederland (cijfers juni 2022). Kunst op Recept is ontwikkeld op initiatief van het LKCA (Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst). Dit is sinds kort een officieel merk.

Belangrijke uitkomsten van de monitoring van Welzijn op Recept zijn onder andere de erkenning als regionale ketenaanpak, die bijdraagt aan een landelijke preventieagenda. Het initiatief richt zich voornamelijk op de aanpak van eenzaamheid onder oudere inwoners. Ondanks de groei van het aantal gemeenten dat het overneemt, is er behoefte om de kwaliteit van de uitvoering aan te pakken. Sommige gemeenten gaan over van een verwijzingsmodel naar een samenwerkingsmodel in lerende netwerken, een veelbelovende ontwikkeling.

Hoewel de gerapporteerde resultaten van deze individuele projecten positief waren, ontbreekt het nog steeds aan wetenschappelijk onderzoek dat de positieve impact van CP bewijst. Voor een succesvolle implementatie en voortzetting van Cultureel Voorschrijven moet de kloof tussen traditionele medische interventies op Recept en Cultuur Voorschrijven (CV) worden overbrugd. Hiervoor moeten CV-initiatieven geprofessionaliseerd worden, bijvoorbeeld door cursussen te laten verzorgen door professionele kunstenaars met sociale- en coaching vaardigheden, door het cursusaanbod en de evaluatieprocessen duidelijk te definiëren en door de betrokken soorten kunst en cultuur te specificeren, zoals fotografie, schilderen, beeldhouwen, muziek en schrijven.

In deze context kan CV worden beschouwd als een manier om de werkdruk van huisartsen te verlichten door de groep voorschrijvers uit te breiden met praktijkassistenten, welzijnscoaches en maatschappelijk werkers. Het wordt ook nuttig geacht om potentiële voorschrijvers de kans te geven om zelf podiumkunsten te ervaren en om alternatieven voor financiële betalingen aan te bieden, zoals bijdragen in natura, om de ontwikkeling en implementatie van CV-initiatieven te ondersteunen.

Het is overduidelijk dat het ook in Nederland van belang is om niet alleen te voorzien in training voor professionele kunstenaars, methodes en voorlichting aan potentiële voorschrijvers over de voordelen die CV kan bieden, maar ook om deelnemers aan te trekken door in te spelen op hun behoeften. De uitdaging is echter om tegelijkertijd de rol van artiest te behouden in plaats van zorgverlener te worden en om sociale- en coaching vaardigheden te verbeteren - zowel op individueel als op sociaal niveau.

3. Videohandleiding voor facilitators

Het Cultuur op Recept project heeft een videohandleiding gemaakt die inzicht geeft in de introductie, planning en uitvoering van een Cultuur op Recept cursus. Opgesplitst in acht delen, behandelt elk deel specifieke aspecten met een overzicht, overwegingen en praktische tips uit de ervaringen van onze projectpartners. De handleiding is gebaseerd op positieve feedback uit afgeronde Cultuur op Receptcursussen en deelt de ervaringen van deelnemers en verbanden die zijn gesmeed tijdens pilotcursussen.

In het eerste deel wordt een beknopt overzicht gegeven van het project Cultuur op Recept, waarbij de doelen worden geschetst, uitdagingen op het gebied van Sociaal en Cultureel Voorschrijven worden besproken en potentiële voordelen worden belicht. Het tweede deel richt zich op de belangrijkste taken en uitdagingen, waarbij een projectpartner drie cruciale voorwaarden voor een succesvolle start schetst.

Het tutorial gaat verder met het verkennen van de activering en motivatie van deelnemers, en biedt inzichten uit de pilot van de Cultuur op Recept cursussen over effectieve wervingsstrategieën en essentiële overwegingen. Het vierde deel richt zich op de organisatie van de cursussen, met een diagram dat de selectie van deelnemers aan de twee modelcursussen in Frankfurt M. (Duitsland) illustreert op basis van hun interesses, mate van eenzaamheid en andere kenmerken. Vervolgens wordt de rol van facilitators onderzocht, vergezeld van een praktijkvoorbeeld van een pilotcursus in Duitsland.

Op basis van positieve feedback uit afgeronde Cultuur op Recept cursussen deelt de handleiding de ervaringen van deelnemers en verbanden die zijn ontstaan tijdens pilotcursussen. De afsluitende hoofdstukken beschrijven essentiële elementen voor implementatie, benadrukken de belangrijkste partners om bij te betrekken en geven tips om je cursusidee effectief te presenteren.

Bekijk de videohandleiding voor facilitators op het leerplatform.

4. Kunstenaars selecteren en voorbereiden op initiatieven van Cultuur op Recept

Bij de implementatie van initiatieven van Cultuur op Recept is de zorgvuldige selectie van kunstenaars een kritieke stap die het succes van het programma aanzienlijk beïnvloedt. Bij het selecteren van kunstenaars voor dergelijke projecten wordt gekeken naar hun achtergrond, expertise en vermogen om effectief te werken in een gemeenschapsgerichte, therapeutische context.

1. **Volwassenen educatoren uit de sociale of gezondheidssector**: Zoek kunstenaars die ervaring hebben met volwassenenonderwijs, vooral in de sociale of gezondheidssector. Dit zorgt voor een fundamenteel begrip van de mogelijke uitdagingen en behoeften van het doelpubliek.
2. **Artiesten met ervaring in volwassenenonderwijs en/of therapeutische achtergrond**: Geef de voorkeur aan artiesten met een bewezen staat van dienst in volwassenenonderwijs, bij voorkeur met een therapeutische achtergrond. Deze combinatie van vaardigheden zorgt voor een meer holistische en empathische benadering van de welzijnsdoelen van de deelnemers.
3. **Diversiteit in artistieke disciplines**: Overweeg kunstenaars met uiteenlopende vaardigheden in verschillende artistieke disciplines. Dit zorgt voor een rijk en gevarieerd programma dat tegemoet komt aan verschillende voorkeuren binnen de deelnemersgroep.
4. **De lokale context begrijpen**: Kunstenaars die vertrouwd zijn met de lokale gemeenschap en haar culturele nuances kunnen een meer resonerende en impactvolle ervaring creëren. Hun begrip van de dynamiek van de gemeenschap draagt bij aan een op maat gemaakte en cultuur gevoelige aanpak.
5. **Passie voor maatschappelijke betrokkenheid**: Zoek kunstenaars die oprecht gepassioneerd zijn over gemeenschapsbetrokkenheid en sociale impact. Deze passie zal zich vertalen in een meer toegewijde en geïnvesteerde facilitator, wat een positieve en ondersteunende leeromgeving bevordert.
6. **Aanpassings- en innovatievermogen**: In het dynamische landschap van culturele initiatieven moeten de geselecteerde kunstenaars blijk geven van aanpassingsvermogen en innovatie. Dit zorgt ervoor dat het programma fris en boeiend blijft en inspeelt op de veranderende behoeften van de deelnemers.
7. **Afstemming op projectdoelstellingen**: Zorg ervoor dat de geselecteerde kunstenaars aansluiten bij de doelstellingen van het Cultuur op Recept initiatief. Dit betekent dat er een gedeeld begrip is van de doelstellingen van het project, of het nu gaat om het verminderen van eenzaamheid, het verbeteren van welzijn of het bevorderen van sociale banden.

Door goed na te denken over deze criteria kunnen projectcoördinatoren kunstenaars vinden die niet alleen over de nodige vaardigheden beschikken, maar ook een oprechte betrokkenheid belichamen bij het welzijn en de ontwikkeling van de deelnemers aan initiatieven van Cultuur op Recept.

4.1 Een voorbereidende workshop voor facilitators

Om toekomstige begeleiders van SV/CV-initiatieven beter voor te bereiden, kunnen hen voorbereidende workshops worden aangeboden, gericht op het aanleren van essentiële vaardigheden en begrip om effectief om te gaan met verschillende achtergronden van deelnemers en mogelijke uitdagingen. Dergelijke workshops zorgen voor een goede voorbereiding en bevorderen een veilige en respectvolle omgeving voor alle deelnemers. Tijdens deze voorbereidende workshops leren facilitators bijvoorbeeld hoe ze duidelijke rollen kunnen vaststellen, geschikte opwarmactiviteiten kunnen gebruiken, de doelgroep kunnen analyseren en in rollenspellen kunnen oefenen.

Daarnaast wordt facilitators geleerd om bijvoorbeeld de achtergrond van hun deelnemers te begrijpen, waardoor ze workshops effectiever kunnen afstemmen en mogelijke valkuilen als gevolg van misverstanden kunnen vermijden. Er worden ook rollenspellen en discussies geoefend om ervoor te zorgen dat facilitators met vertrouwen kunnen navigeren door diverse workshopdynamieken en deelnemers zinvolle ondersteuning kunnen bieden.

Tot slot worden de voorbereidende workshops afgesloten met reflecties over de positieve aspecten van het SV/CV-initiatief, zodat de facilitators hun feedback en ideeën voor toekomstige sessies kunnen delen.

Door deze interactieve voorbereidende workshops zijn facilitators niet alleen beter toegerust om verrijkende en inclusieve workshopervaringen te creëren, maar ook in staat om mogelijk een nieuwe of bredere doelgroep en/of SV/CV format aan te nemen.

Als onderdeel van de voorbereidingen voor de pilotfase werd een concept voor een dergelijke workshop ontwikkeld en getest in Nederland. Dit bereidde de kunstenaars die waren geselecteerd om Cultuur op Recept-cursussen te geven, adequaat voor op hun nieuwe rol als facilitator. Het sjabloon voor een voorbereidingsworkshop kan worden gedownload van het Cultuur op Recept leerplatform.

Als je geïnteresseerd bent in uitwisseling met andere facilitators, bezoek dan onze **Community of Practice** op EPALE. Deze **videogids** geeft u richtlijnen over hoe u lid kunt worden van de groep.

4.2 Digitale badge

Voor een betere ondersteuning en motivatie ontwikkelde het project ook een kwaliteitsbadge voor begeleiders van SV/CV-initiatieven. Om deze badge te krijgen, moeten individuen een curriculum ontwikkelen en een culturele cursus geven voor individuen of groepen. De aanvrager van het insigne moet aantonen dat hij/zij deskundig is in het maken en uitvoeren van culturele programma's die verschillende disciplines omvatten, zoals kunst, theater, toneel, zang, dans, etc., met de nadruk op het welzijn van de deelnemers. Ze moeten ook kennis hebben van ondersteuningssystemen voor doorverwijzing.

Deze badge stimuleert professionaliteit, empathie en het vermogen om programma's te ontwerpen voor doelgroepen met complexe behoeften en legt de nadruk op het maken van modules voor Cultureel Voorschrijven. Bewijs voor het voldoen aan de criteria omvat een voorbeeld of demonstratie van het werk,

getuigenissen en een voorbeeldcurriculum met bewijs van levering. Hiermee erkent de badge specifieke expertise in het creatief werken met uitdagende of gemarginaliseerde groepen, wat de geloofwaardigheid en erkenning voor beoefenaars vergroot. De badge kan worden toegevoegd aan cv's of LinkedIn-profielen.

De badge wordt toegekend door de hoofdpartner van het Cultuur op Recept project en beoordeeld aan de hand van op feiten gebaseerde criteria, waaronder een curriculum vitae, een demonstratie van het werk en getuigenissen. De badge is bedoeld voor professionele kunstenaars/begeleiders die culturele programma's verzorgen, en biedt erkenning voor expertise op dit gespecialiseerde gebied. De geloofwaardigheid van de badge wordt onderschreven door de projectpartners van Cultuur op Recept, ondersteund door het Erasmus+ programma van de EU. Informatie over de badge en het aanvraagformulier zijn te vinden op het Cultuur op Recept Leerplatform.

5. Het Europese Curriculum

Begeleiding bij het selecteren van begeleiders voor initiatieven van Cultuur op Recept is cruciaal voor het succes van het programma. Facilitators spelen een doorslaggevende rol bij het creëren van een stimulerende leeromgeving. Als je je afvraagt: "Wat moet ik hebben om een facilitator te zijn?", denk dan aan twee hoofdprofielen. Ten eerste, opleiders voor volwassenenonderwijs uit de sociale of gezondheidssector, die samenwerken met kunstenaars, brengen een waardevolle mix van educatieve expertise en gezondheid gerelateerde inzichten. Ten tweede brengen kunstenaars met ervaring in volwassenenonderwijs en/of een therapeutische achtergrond een uniek creatief perspectief in. Zorg er bij het selecteren van facilitators voor dat ze aansluiten bij het ethos van het project en dat ze zich inzetten voor het creëren van ondersteunende leeromgevingen. De samenwerking tussen volwassenenopleiders en kunstenaars kan de leerervaring verrijken, waarbij een strenge educatieve aanpak wordt gecombineerd met creatieve benaderingen om de algehele impact op het welzijn van de deelnemers te vergroten.

De ontwikkeling van het Cultuur op Recept Curriculum was een vitaal proces voor het project, waarbij een uitgebreid en gestructureerd overzicht werd gemaakt van de kennis, vaardigheden en competenties die de deelnemers moesten verwerven. Het Curriculum diende als leidraad voor de kunstenaars die betrokken waren bij de pilotperiode. Het bood niet alleen een duidelijk stappenplan voor de Cultuur op Recept-aanpak van de cursus, maar ook voor de evaluatie ervan en het effect op de ervaren eenzaamheid en het welzijn.

De ontwikkeling van een Curriculum biedt verschillende voordelen. Ten eerste biedt het een gestandaardiseerde en consistente aanpak voor het ontwerpen en implementeren van leerplannen. Door de kernconcepten, leerresultaten en beoordelingen te definiëren, zorgt een Curriculum ervoor dat alle leerlingen toegang hebben tot een ervaring die op basis van hun behoeften is ontwikkeld. Dit helpt ervoor te zorgen dat leerlingen de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben en vermindert het risico op schadelijke benaderingen.

Over het algemeen is tijdens het proefdraaien van de Cultuur op Recept cursussen gebleken dat het meest zinvol is om 6 tot 10 bijeenkomsten/sessies te houden voor elke cursus, samen met een extra voor- en nabespreking om de cursus efficiënt voor te bereiden en af te ronden zonder kostbare cursustijd te verliezen. Daarnaast worden bijeenkomsten idealiter wekelijks tot elke drie weken gepland, met een maximum van vier weken tussen sessies om de betrokkenheid en het momentum te behouden. Het wordt aanbevolen dat een groep ten minste 8 tot 10 deelnemers bevat, omdat dit een ondersteunende en interactieve leeromgeving kan bevorderen, terwijl deelnemers ook de mogelijkheid krijgen om volledig in de groep op te gaan. De pilot heeft echter ook aangetoond dat theatergroepen kunnen starten met een grotere groep deelnemers, omdat het uitvalpercentage hoger kan liggen.

Als het CV/SV-initiatief eenzaamheid en isolatie wil bestrijden, kunnen organisatoren, voorschrijvers of linkwerkers de vragenlijst UCLA (University of California, Los Angeles) Loneliness Scale or the Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS) gebruiken om het gevoel van isolatie voor en na de cursus te meten. Voor het gebruik hiervan moet echter toestemming worden verkregen.

Na afloop van de cursus kun je de vragenlijst voor cursusevaluatie (en Bijlage II) gebruiken om feedback te verzamelen over de algemene cursuservaring, zodat je toekomstige workshops kunt verfijnen en verbeteren.

Wanneer het gestructureerde Curriculum uit de toolkit wordt gevolgd, moeten facilitators eerst en vooral zorgen voor een vlotte introductie van de cursus, van zichzelf en van de deelnemers aan elkaar tijdens de eerste sessie. Gedurende de hele cursus is het zeer waardevol om actieve deelname en creativiteit aan te moedigen en om als facilitator voortdurend ondersteuning en begeleiding te bieden. Tegen het einde van de cursus, en vooral tijdens de afsluitende sessie, krijgen de deelnemers niet alleen de tijd om hun

werk af te ronden, maar ook om hun prestaties te vieren. Dit legt de basis voor de retrospectieve reflectie op de impact en resultaten van de cursus die de deelnemers hebben ervaren. Ook moet de enquête, indien gebruikt, worden uitgedeeld en ingevuld om waardevolle inzichten te verzamelen.

Door deze suggesties in je workshopplanning op te nemen, kun je een zinvolle en impactvolle leerervaring creëren voor zowel deelnemers als facilitators.

5.1 Het Curriculum: uitgebreid en verkort

Om rekening te houden met de verschillende niveaus van CV in de verschillende partnerlanden, hebben we twee curricula ontwikkeld. Een uitgebreide versie en een beknopte versie in dit hoofdstuk hieronder. De uitgebreide versie biedt meer richtlijnen en voorbeelden, evenals suggesties voor benaderingen, dan de verkorte versie. De verkorte versie daarentegen biedt de facilitator meer flexibiliteit en persoonlijke vrijheid om zijn Cultuur op Recept cursus samen te stellen en dus meer van zijn persoonlijke ervaringen, bijvoorbeeld als kunstenaar, erin op te nemen.

Het Curriculum werd echter zo ontworpen dat het leerplan nog steeds flexibel en aanpasbaar is. Het biedt een gestructureerd raamwerk dat ruimte biedt voor aanpassing en aanpassing aan lokale of contextuele behoeften, terwijl toch de kernaanpak behouden blijft die nodig is voor deze specifieke doelgroep van oudere leerlingen met een verhoogde subjectieve ervaring van eenzaamheid. Dit zal beleidsmakers, gezondheidsinstellingen en kunstenaars in staat stellen om hun leerplan af te stemmen op de unieke behoeften en kenmerken van hun leerlingen, gemeenschappen of regio's, en ervoor zorgen dat het leerplan relevant en actueel blijft voor de snel veranderende maatschappelijke behoeften.

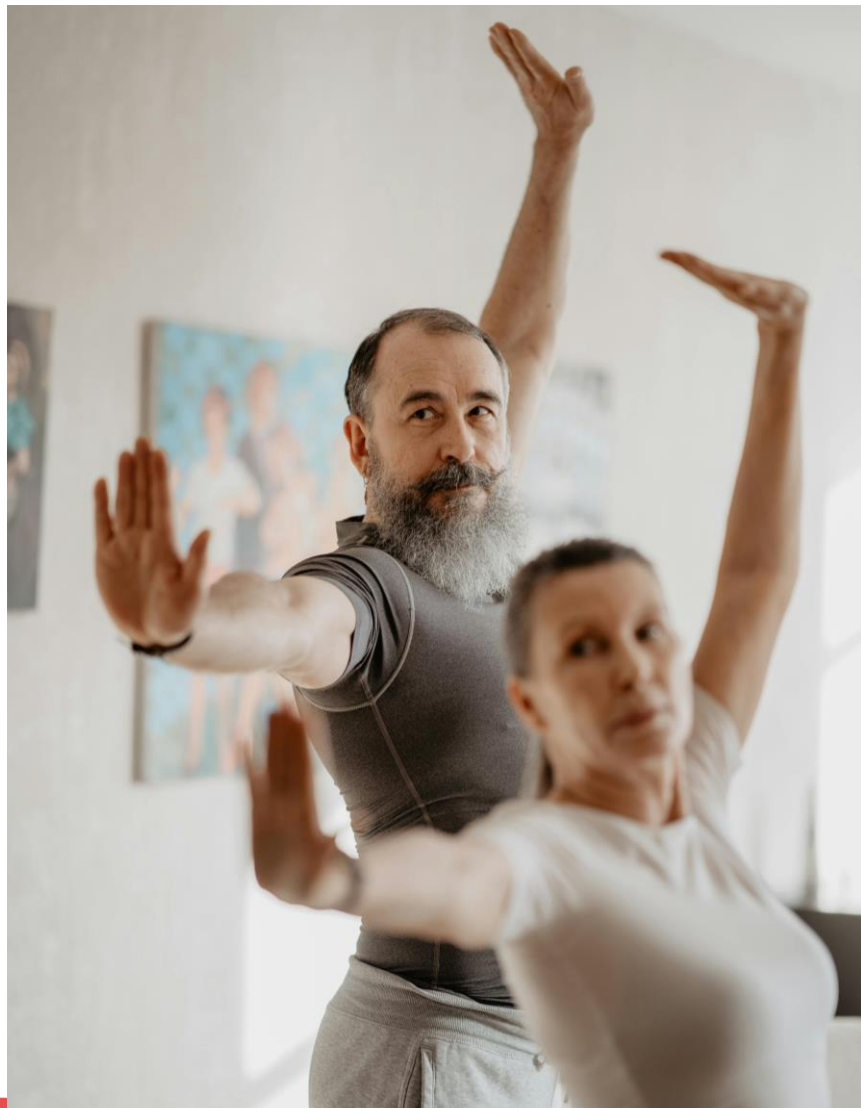

5.2 Beknopte cursusversie

- **Pre-sessie Doelstellingen:**
  - ***Groepsintroductie***: Creëer een vriendelijke en open sfeer door alle deelnemers aan elkaar voor te stellen.
  - **Individuele en groepstaken**:
    - ***Vragenlijst***: Elke deelnemer en de facilitator vullen een vragenlijst in.
    - ***Cursusoverzicht***: Communiceer de algemene aanpak, de algemene doelen en de methodologie van de cursus.
- **Doelstellingen eerste sessie:**
  - ***Introductie en verwachtingen***: Stel de deelnemers voor, leg de volgende stappen uit en stel de verwachtingen vast.
  - ***Kick-off van het creatieproces***: Start het creatieproces en zet de stappen uit naar de uiteindelijke output.
  - ***Afstemming***: Zorg ervoor dat de gekozen methodologie aansluit bij de wensen en behoeften van de deelnemers.
  - ***Optioneel cultureel bezoek***: Bezoek een relevante culturele plek (bijv. museum, theater).
- **Sessie 2 Doelstellingen:**
  - ***Herziening en verduidelijking***: Herzie en verduidelijk alle evoluerende ideeën of doelstellingen.
  - ***Methodologie uitleg***: Leg methodologieën uit voor individuele of groepswerkplekken.
  - ***Begin met werken***: Deelnemers gaan individueel of in groepen aan de slag, met voortdurende ondersteuning van de facilitator.
  - ***Voortgangssamenvatting***: Afhankelijk van de aanpak, resultaten combineren of individuele voortgangspresentaties houden.
- **Sessies 3-7 Doelstellingen:**
  - ***Doorlopend werk***: Deelnemers zetten hun werk voort met ondersteuning van de facilitator.
  - ***Voortgangscontrole***: Afhankelijk van de aanpak, resultaten combineren of individuele voortgangspresentaties houden.
  - ***Afsluiting***: Resultaten samenvatten en een startpunt bepalen voor de volgende sessie.
- **Op een na laatste sessie:**
  - ***Afronding van het werk***: Deelnemers ronden hun werk af met ondersteuning van de facilitator.
  - ***Planning van de presentatie***: Bespreek de setting voor het presenteren van resultaten.
  - ***Afsluiting***: Zorg voor een gevoel van voltooiing en zet de laatste stappen voor de komende presentatie.
- **Doelstellingen laatste sessie:**
  - ***Evaluatie***: Voer een evaluatie, onderzoek of beoordeling uit.
  - ***Presentatie van resultaten***: Resultaten presenteren (bijv. tentoonstelling, theaterstuk).
- **Doelstellingen na de sessie:**
  - ***Reflectie***: Versterk het gevoel van prestatie en trots, identificeer veranderingen en hun effecten.
  - ***Enquête***: Voer een enquête uit.
  - ***Documentatie***: Vat de aanpak en methodologie van de kunstenaar samen op één A4 voor best practice voorbeelden.

5.3 Specifieke curricula

Tijdens het testen van het curriculum werden specifieke kenmerken van kunstvormen waargenomen die aanpassingen aan de curricula noodzakelijk maakten. Bij wijze van voorbeeld moet hier worden gewezen op de verschillen tussen een kunstcursus en een theatercursus. Hoewel alle pilots tot doel hadden eenzaamheid aan te pakken en welzijn te bevorderen door middel van creatieve en boeiende activiteiten, ontwikkelden ze elk unieke kenmerken en voordelen die het vermelden waard zijn.

De kunstcursus in Duitsland was gericht op mensen van 60 jaar en ouder en bood hen ruimte voor zelfexpressie en creativiteit. **De cursus werd geleid door een ervaren kunstzinnig therapeut, maatschappelijk werker en niet-medisch beoefenaar voor Psychotherapie en omvatte 10 sessies die elk 2,5 uur duurden. De sessies vonden plaats op donderdag van 10.30 tot 13.00 uur en de cursus bood plaats aan een groep van 10 deelnemers. De locatie was een lichte ruimte op de 4e verdieping. Binnen tien sessies in totaal voltooiden de deelnemers hun kunstwerken en bereidden ze een kleine tentoonstelling voor, waarbij ze hun prestaties vierden met certificaten van voltooiing.** De cursus werd afgesloten met een buffet, wat een vreugdevol en plezierig afsluiting was van de creatieve reis. Tijdens de sessies was er een gevarieerd aanbod aan kunstmaterialen beschikbaar, waaronder papier, doeken, acryl, aquarel en aquarelverf, krijtpastel, kleurpotloden, potloden, Chinese inkt en boetseermassa of klei.

De tweede **theatercursus - ook in Duitsland - richtte zich op eenzame mensen van alle leeftijden en werd geleid door twee facilitators. Beiden hadden uitgebreide ervaring in acteren, regisseren en psychotherapie. De cursus bestond ook uit 10 sessies, maar elke sessie duurde 2 uur en werd gegeven op woensdagen van 17.00 tot 19.00 uur, met een kleinere groep van 7 deelnemers. De locatie was een lichte ruimte op de tweede verdieping.** Beginnend met het vergroten van het lichaamsbewustzijn van de deelnemers, gingen de daaropvolgende sessies dieper in op theaterwerk, waarbij verschillende aspecten van acteren, beweging en expressie werden verkend. Een tweede bezoek aan een komedietheaterstuk bevorderde verdere discussies maar ook de groepscohesie.

In Portugal nam ons proefinitiatief Cultuur op Recept de vorm aan van **een workshop Dramatische expressie. Aan deze boeiende cursus namen acht deelnemers deel die begonnen aan een reis om de bewegingen van de menselijke dramatische verbeelding bewust te begrijpen en te oefenen. De workshop bestond uit tien sessies, waaronder een inleidende presentatie, acht meeslepende workshopsessies en een afsluitende afrondende sessie.** De kern van onze aanpak was het concept van Inducer Pedagogy, waarbij deelnemers werden opgeroepen door middel van objectieve taken die het zintuiglijke apparaat aanspreken, waardoor een unieke en verrijkende verkenning van dramatische expressie werd bevorderd.

Concluderend kunnen we stellen dat alle pilots - hoe verschillend ze ook waren - verrijkende mogelijkheden boden voor persoonlijke groei en welzijn. Maar terwijl de kunstcursus artistieke expressie en individuele creativiteit aanmoedigt, richt de theatercursus zich op acteren, emotie en het verkennen van humor en komedie. Deelnemers profiteerden van niet-klinische interventies in een ondersteunende groepssetting, wat een positieve invloed had op hun algehele gezondheid en kwaliteit van leven. Tegen deze achtergrond pasten de facilitators de formele setting en de concrete aanpak binnen de cursus enigszins aan om tegemoet te komen aan de behoeften en mogelijkheden van de deelnemers, zodat ze gemotiveerd bleven en het doel haalbaar bleef.

De aangepaste nationale leerplannen zijn beschikbaar op het **leerplatform** in het Engels en in de nationale taal.

Voor een goed begrip van de pilotcursussen in alle landen, hebben we video's gemaakt van alle pilotcursussen die een waardevol inzicht geven in de verschillende methodes en benaderingen die in elk pilotland worden gebruikt, en een visueel overzicht bieden van de initiatieven van Cultuur op Recept.

Roemenië: https://youtu.be/WSDlvwG5q5s

Ierland: https://youtu.be/po8K1nHmH8I

Nederland: https://youtu.be/YpDtksb2mhQ

Portugal: https://youtu.be/oBnTXlU9dko

Duitsland: https://youtu.be/jz44bw25cpA

6. Culturele expressie faciliteren: diverse benaderingen in workshops Cultuur op Recept

In dit hoofdstuk verkennen we de verschillende benaderingen en materialen die facilitators gebruikten tijdens hun workshops Cultuur op Recept. Hoewel elke facilitator voor een unieke aanpak koos, kunnen we waardevolle inzichten ontlenen aan de bronnen die ze voorstelden en de methoden die ze gebruikten.

In Portugal maakte de cursus geen gebruik van formele presentaties of specifieke hulpmiddelen. De facilitator baseerde zijn methode echter sterk op deze benaderingen:

- “Play Directing: Analysis, Communication and Style” (Hodge, Francis, and Michael McLain. Play Directing. CRC Press, 19 Nov. 2015.)
- “The Actor's Script: Script Analysis for Performers” (Waxberg, Charles S. The Actor’s Script. Drama, 1998.)
- "Method or Madness” (Lewis, Robert. New York, Samuel French, Inc, 1958.)
- “Stanislavski and the Actor: The Method of Physical Action” (Benedetti, Jean. New York, Routledge/Theatre Arts Books, 1998.)
- “Script Analysis for Actors, Directors and Designers” (Thomas, James Amsterdam; Boston, Focal Press/Elsevier, 2009.)

In Nederland gebruikte de facilitator afbeeldingen van schilderijen tijdens de cursus om deelnemers inspiratie te geven voor hun eigen tekeningen. Daarnaast bracht hij een map met afbeeldingen en foto's van schilderijen mee, waarin hij zijn eigen werk als voorbeelden liet zien. Deelnemers konden een afbeelding of ingelijst schilderij uitkiezen om zelf te reproduceren, waarbij de kunstenaar begeleiding gaf bij het maken van prachtige kunstwerken.

Materialen voor de schilderactiviteiten waren onder andere:

- Canvas of schilderpapier
- Potloden
- Verf (aquarelverf, olieverf of acrylverf)
- Verschillende kwasten (dik of dun)
- Schildersezel

Door deze praktijkgerichte aanpak konden deelnemers zich bezighouden met artistieke expressie en culturele thema's verkennen door middel van kunst, waardoor creativiteit en persoonlijke groei werden gestimuleerd.

Ook de Roemeense begeleider richtte zich op praktische oefeningen en methodes in plaats van op uitgebreide theoretische input. Deelnemers namen deel aan activiteiten zoals leren hoe ze op de juiste manier moeten ademen voor theatervoorstellingen, het oefenen van verschillende loopstijlen op het podium, opwarmingsoefeningen, dansen en gracieuze bewegingen op het podium, dialoog tussen personages, improvisatie, maar ook decorelementen voor het podium. De facilitator in Roemenië gebruikte dus geen specifieke materialen of hand-outs, maar legde de nadruk op fysieke oefeningen en improvisatie, waardoor de deelnemers culturele uitingen konden belichamen en hun theatrale vaardigheden konden verbeteren.

Concluderend kan gesteld worden dat de facilitators zelden gebruik maakten van concrete fysieke hulpmiddelen, hand-outs, links of presentaties bij de voorbereiding, respectievelijk tijdens hun cursussen. Van visuele verwijzingen tot kunstmaterialen en fysieke oefeningen, de begeleiders kozen voor hands-on benaderingen om deelnemers concrete en unieke mogelijkheden te bieden om in contact te komen met

cultuur en artistieke expressie. Door deze inzichten in je cursus te verwerken, creëer je een veelzijdige en verrijkende bron voor culturele activiteiten die creativiteit, intercultureel begrip en persoonlijke ontwikkeling stimuleert.

Het leerplatform Cultuur op Recept biedt facilitators **links naar interactieve tools** en **quizzen en interactieve activiteiten** die zijn ontworpen als waardevol hulpmiddel om de kennis die is opgedaan tijdens de cursussessies te versterken.

7. Richtlijnen voor groepsevaluatie, teamwerk en wederzijdse ondersteuning stimuleren

Het volgende hoofdstuk introduceert de methoden die zijn gevonden om groepsevaluatie, teamwerk en wederzijdse ondersteuning te stimuleren als cruciale componenten bij het implementeren van Cultuur op Recept initiatieven. Groepsevaluatie verwijst naar het proces waarbij lerenden actief samenwerken met hun medeleerlingen om kennis uit te wisselen, samen te werken aan taken en elkaar te ondersteunen tijdens hun leerproces. Teamwerk houdt in dat leerlingen samenwerken aan een gemeenschappelijk doel en hun individuele sterke punten en vaardigheden inzetten om een gezamenlijk resultaat te bereiken. Wederzijdse ondersteuning omvat het stimuleren van een ondersteunende en inclusieve leeromgeving waar leerlingen elkaar actief helpen en aanmoedigen om te leren.

Hoe vindt collectief leren plaats?

- https://creeracord.com/2016/06/20/cum-se-desfasoara-invatarea-in-colectiv

Voor evaluatie door deskundigen:

- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/291-301_0.pdf

7.1 Samenwerkend leren

In deze boeiende activiteit verkennen de deelnemers samen een gekozen thema. Na het verzamelen van wat eerste informatie - via zelfreflectie of basisonderzoek - deelt iedereen zijn kennis en ervaringen, waardoor wederzijds leren in de groep wordt bevorderd. Deze gezamenlijke uitwisseling vormt de basis voor dynamische interacties en een rijke leeromgeving.

Door deze samenwerking een stap verder te brengen, kan de groep ook gezamenlijk een gedeeld probleem aanpakken en vervolgens samen informatie verzamelen. Dit moedigt niet alleen teamwerk aan, maar stimuleert ook het gezamenlijk oplossen van problemen. De groep kan hun inspanningen benutten door onderzoeksresultaten om te zetten in praktische oplossingen, zoals het opstellen van een gezamenlijke brief aan de gemeenteraad met voorstellen voor uitvoerbare ideeën, het bezoeken van een instelling of het samen ontwikkelen van een kunstwerk of innovatie. Meer informatie vind je hier:

- https://idea.uminho.pt/pt/ideadigital/entradas/Paginas/entrada35.aspx
- https://www.onderwijskennis.nl/toolkit-leren-en-lesgeven/samenwerkend-leren

7.2 Het gezamenlijk aanleggen van tuinen voor gemeenschapsgevoel

In dit interactieve tuin project in de buurt van een bejaardentehuis werken bewoners samen met professionals om een levendige bloementuin of een praktische moestuin aan te leggen. Het proces omvat gezamenlijke planning en onderhoud, waardoor de bewoners worden aangemoedigd om samen de inhoud van de tuin te bespreken en te beslissen, wat zinvolle sociale interacties bevordert.

De levendige bloemen bieden creatieve uitlaatkleppen, waardoor bewoners leuke creaties kunnen maken, terwijl de zelfgekweekte groenten ingrediënten worden voor gezamenlijke kooksessies. Dit gezamenlijke

tuin initiatief verfraait niet alleen de omgeving, maar dient ook als katalysator voor gemeenschapsbetrokkenheid en gezamenlijke activiteiten. Meer informatie:

- https://redeser.com.br/blog/jardinagem-e-bom-para-a-terceira-idade
- https://langerthuisinhuis.nl/tuinieren-ouderen/

7.3 Speed networking

In de pedagogische sfeer dient speed networking als een dynamische methode om snelle interacties over specifieke onderwerpen te bevorderen. Gekoppelde leerlingen voeren korte discussies van drie minuten en wisselen perspectieven uit over bepaalde onderwerpen. De facilitator wisselt regelmatig van partner en introduceert nieuwe stellingen of vragen om te onderzoeken. Duidelijke instructies voor partnerrotaties, zoals deelnemers die met hun gezicht naar het raam staan en na een signaal drie plaatsen naar rechts verschuiven, zorgen voor soepele overgangen te midden van het omgevingsgeluid. Na vier tot vijf rondes is er een collectieve discussie waarin de deelnemers de hoogtepunten van hun individuele uitwisselingen kunnen delen. Dit zorgt niet alleen voor een beter begrip bij de facilitator, maar onthult ook eventuele vragen of inzichten die tijdens de speed networking-sessies zijn ontstaan.

- https://www.newcastle.edu.au/current-staff/teaching-and-research/teaching-resources/ldti/ldti-teaching-resources/resources/speed-dating
- https://erwachsenenbildung.at/aktuell/nachrichten/9959-speed-dating-erfahrungen-frei-austauschen-und-diskutieren.php
- https://www.onderwijslessen.nl/didactiek/speeddaten-in-de-klas/

7.4 Buzz Groups: interactief leren verbeteren

De Buzz Groups techniek is een effectief alternatief voor traditioneel lesgeven. Deelnemers gaan actieve discussies aan met een of twee partners, waarbij ze zich richten op vooraf bepaalde sleutelvragen. Deze gezamenlijke uitwisseling duurt meestal drie tot tien minuten. De facilitator peilt dan de behoefte aan verdere discussie voordat de les wordt hervat.

Aanpassing is een belangrijk kenmerk, waardoor leidende vragen of specifieke taken op maat van de groep kunnen worden toegevoegd. Als er voldoende tijd is, kunnen taken worden gebruikt om het onderwerp uit te diepen. Taken zijn flexibel en kunnen individueel worden geselecteerd op basis van het onderwerp, met aanpasbare duur.

In situaties met beperkte tijd (ongeveer 3-5 minuten) werken de deelnemers individueel aan belangrijke vragen. Deze leidende vragen kunnen bestaan uit reflecties op de belangrijkste boodschappen van het verhaal of het uitleggen van de inhoud aan iemand die er niet mee bekend is. Tijdens langere sessies kunnen deelnemers hun taakresultaten laten zien of oplossingen voor belangrijke vragen toelichten voor de hele klas. Meer info:

- https://www.methodenkartei.uni-oldenburg.de/methode/murmelgruppe-buzz-group/
- https://vu.nl/en/employee/didactics/buzz-group-active-learning-technique2

7.5 Denk-Paar-Samen delen

Deze methode begint met individuen die zich individueel bezighouden met een onderwerp of taak. Daarna worden de eerste bevindingen gedeeld binnen tweetallen, wat leidt tot een gezamenlijke discussie of consolidatie met de hele groep. Deze aanpak bevordert een verscheidenheid aan ideeën en oplossingen.

In de grotere groepssetting worden de resultaten getoond en oplossingen gepresenteerd en besproken, indien nodig. Het voordeel ligt in het feit dat zelfs als slechts één deelnemer of een paar een oplossing heeft gevonden, de hele groep er nu van kan profiteren.

Als onderdeel van tekst gebaseerde activiteiten krijgen de deelnemers een tekst met vragen. Hun taak is om de tekst individueel te lezen (Denk), samen te werken met een partner om de vragen te beantwoorden (Paar) en vervolgens hun antwoorden te presenteren en te bespreken in een grotere groep (Samen delen). Meer informatie vind je hier:

- https://wb-web.de/material/methoden/Think-Pair-Share.html
- https://www.kent.edu/ctl/think-pair-share
- https://ahaslides.com/nl/blog/think-pair-share-activities/

7.6 Zaklamp

Een flitslicht of flitsronde is een kort beeld van de stemming of feedback van alle deelnemers in een lessituatie. Na elkaar geven alle deelnemers kort commentaar op een vraag zonder dat de andere deelnemers of de docent hier commentaar op geven. Meer hier:

- https://unterrichten.zum.de/wiki/Blitzlicht
- https://brilliantio.com/flashlight-method-writing/
- https://kleuterschool.nl/kinderen/basisschool/flitsmethode-interessante-feiten-over-de-lesmethode/

7.7 Puzzels voor experts

De "expert puzzel" methode is geschikt voor de onafhankelijke ontwikkeling van voorheen onbekende

kennis, vaardigheden of bekwaamheden, op voorwaarde dat de te behandelen inhoud kan worden opgesplitst in verschillende onafhankelijke, even uitdagende sub content. De ontwikkeling gebeurt in twee stappen. In de eerste stap worden alle deelnemers ingedeeld in een expertgroep waarin ze aan een van de deelonderwerpen werken. In de tweede stap worden nieuwe groepen gevormd bestaande uit experts op alle deelonderwerpen. De experts geven de kennis, vaardigheden en competenties die ze in de eerste stap hebben opgedaan door aan de andere groepsleden in deze gemengde groepen. De facilitator ondersteunt het zelfstandig werken van de deelnemers door de voorbereidende en begeleidende organisatie op zich te nemen en door beschikbaar te zijn om met de zorgen van de deelnemers om te gaan; er is ook gelegenheid voor individuele ondersteuning.

- https://www.readingrockets.org/classroom/classroom-strategies/jigsaw
- https://www.lehrplanplus.bayern.de/sixcms/media.php/71/LPP-GY-M_f24-M_ExpertenpuzzleBeschreibung.pdf

7.8 Open space

Open Space, of letterlijk "open ruimte", is een methode om conferenties te organiseren. Het is geschikt voor kleine tot grote groepen, variërend van 8 tot 1000 mensen of meer, waardoor het een veelzijdig instrument is voor conferenties en organisatieontwikkeling. De methode is geworteld in de principes van zelforganisatie en zelfbeschikking, en gaat strikte controle uit de weg. Het primaire doel van Open Space is om de invloed en betrokkenheid van deelnemers aan een conferentie te vergroten.

In tegenstelling tot traditionele conferenties heeft Open Space geen vooraf gepland programma; er is geen vast schema. Deelnemers stellen gezamenlijk de agenda op aan het begin van het evenement, met alleen een leidend thema. Methodologisch dient Open Space voor het oplossen van problemen en biedt het een losse structuur voor het navigeren door probleemoplossende processen. Het schrijft echter niet van tevoren een strategie voor om specifieke organisatorische problemen op te lossen, maar staat open voor opkomende oplossingen.

De veelzijdigheid van de methode is opmerkelijk; ze kan worden toegepast op een breed spectrum van onderwerpen en contexten. Open Space is bijzonder geschikt voor het aanpakken van complexe en urgente problemen en biedt een platform voor snelle en creatieve reacties op veranderingen binnen organisaties. Het is toepasbaar in verschillende soorten organisaties, zowel in de profit als non-profit sector. De duur van een Open Space conferentie kan variëren van een paar uur voor reguliere afdelingsvergaderingen tot meerdere dagen voor conferenties die belangrijke organisatorische veranderingen in gang zetten. Meer info hier:

- http://methodenpool.uni-koeln.de/openspace/open_kurzbeschreibung.html
- https://medium.com/@paulamanzottiscramin/como-facilitar-um-open-space-6b165acb188
- https://www.agile4all.nl/wat-is-open-space-technology/

7.9 Sneeuwbal methoden

Deelnemers schrijven individueel vijf aspecten van een vraag op een A5 vel papier. Daarna wisselen ze ideeën uit met een partner. Beiden zijn het eens over zes aspecten, die op een A4 worden geschreven. Twee teams van twee worden vervolgens samengevoegd tot een groep van vier. In deze groep bespreken de deelnemers hun resultaten opnieuw en worden het eens over acht aspecten, die op een A4 worden geschreven. Tot slot presenteren de groepen hun resultaten plenair.

- https://www.methodenkartei.uni-oldenburg.de/methode/schneeballmethode/
- https://activitool.nl/werkvormen/sneeuwbaloefening/

8. Effectiviteit en impact van cursussen beoordelen: de voordelen van cursusevaluatie

Cursusevaluaties spelen een cruciale rol bij het beoordelen van de effectiviteit van initiatieven en programma's en het begrijpen van de impact die ze hebben op lerenden. Door systematisch feedback te verzamelen en belangrijke gebieden te analyseren, zoals de organisatie van de cursus, de instructie, de resultaten en de betrokkenheid, bieden cursusevaluaties waardevolle inzichten voor verbetering en optimalisatie.

Binnen het project Cultuur op Recept hebben we een vragenlijst gebruikt met 14 gesloten vragen en vier open vragen, met twee vragen over de ondervraagde (leeftijdsgroep en geslacht), die zijn opgenomen in bijlage II. De 14 gesloten vragen waren gewijd aan drie belangrijke feedbackgebieden:

- Organisatie van de cursus (4 vragen)
- Inhoud en methoden (6 vragen)
- Resultaat en betrokkenheid (4 vragen)

De cursusevaluatie is grondig getest na de proefcursussen in de partnerlanden en is bijzonder inzichtelijk gebleken.

a) Logistieke uitdagingen identificeren: Cursusevaluaties helpen bij het identificeren van problemen zoals roosterconflicten, ruimteproblemen of technische moeilijkheden die het leren kunnen beïnvloeden. Facilitators kunnen deze feedback gebruiken om deze problemen snel aan te pakken, zodat de leeromgeving vlotter verloopt.
b) Het verbeteren van het cursusontwerp: Feedback van deelnemers over de organisatie van de cursus helpt facilitators om manieren te vinden om het ontwerp te verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld zijn om de onderwerpen vlotter te laten verlopen, de presentatie van de inhoud aan te passen of de algemene structuur van de cursus te verbeteren.
c) Leerresultaten beoordelen: Cursusevaluaties leveren ook waardevolle gegevens op over de mate waarin deelnemers hun leerproces of verdere ontwikkeling van hun vaardigheden zelf beoordelen. Door deze feedback te analyseren, kunnen facilitators sterke punten identificeren en gebieden die meer aandacht nodig hebben.
d) De betrokkenheid van de deelnemers bevorderen: Door inzicht te krijgen in de mate van betrokkenheid van deelnemers, kunnen facilitators strategieën aanpassen en mogelijkheden creëren voor actief leren. Cursusevaluaties kunnen waardevolle inzichten opleveren in de motivatie, deelname en tevredenheid van deelnemers, wat facilitators kan helpen bij het ontwerpen van meer aantrekkelijke en interactieve leerervaringen.

Door te kiezen voor één vragenlijst was het mogelijk om de algemene resultaten van de pilootcursussen over de landsgrenzen heen en in verschillende cursusformaten te vergelijken. Voor de analyse van de antwoorden besloot het consortium specifieke aandacht te besteden aan drie vragen. Deze inzichten zouden met name interessant zijn voor de evaluatie van het project Cultuur op Recept. Met de vijfpuntsschaal (ja, eerder ja, onbeslist, eerder nee, nee) maakt de vragenlijst echter een vrij genuanceerde analyse mogelijk van de resultaten van elk aspect waarop men zich zou kunnen richten.

De vragenlijst voor de cursusevaluatie is **hier** beschikbaar in de vijf talen van de projectpartners.

8.1 Gebruik van UCLS en WEMWBS

Om te begrijpen hoe goed Cultuur op Recept initiatieven werken, is het cruciaal om je te richten op de evaluatie ervan. Traditionele evaluaties geven een algemeen beeld, maar het gebruik van instrumenten zoals de University College London Student Satisfaction Survey (UCLS) en de Warwick-Edinburgh Mental Wellbeing Scale (WEMWBS) voegt meer gedetailleerde informatie toe aan je beoordelingsinstrumenten.

Door de WEMWBS op te nemen in onze evaluatiestrategie wordt de impact van Cultuur op Recept initiatieven op mentaal welzijn duidelijker. Deze schaal, speciaal ontworpen om mentale gezondheid en emotioneel welzijn te meten, biedt facilitators genuanceerde inzichten. Door de feedback van deelnemers te onderzoeken, kunnen begeleiders beoordelen hoe de cursus aspecten als stress, geluk en algemene geestelijke gezondheid beïnvloedt. Deze gedetailleerde kennis stelt hen in staat om specifieke aanpassingen te maken en de cursus te verbeteren zodat deze beter aansluit bij het algemene welzijn van de deelnemers. Analyse van gecombineerde inzichten

Door UCLS- en WEMWBS-analyses te verweven met bestaande cursusevaluaties verkrijgt men een allesomvattend inzicht. De uniforme vragenlijst, met vragen over cursusorganisatie, inhoud, methoden, resultaten en betrokkenheid, vergemakkelijkt een genuanceerde analyse van verschillende aspecten. De opname van een vijfpuntsantwoordschaal maakt een gedetailleerd onderzoek mogelijk, wat rijkere inzichten verschaft in de ervaringen van deelnemers.

a) Holistische verbetering: Feedback van deelnemers, verrijkt met inzichten uit UCLS en WEMWBS, helpt bij holistische cursusverbetering. Van het verfijnen van het cursusontwerp tot het optimaliseren van de inhoud, deze uitgebreide evaluatie bevordert een omgeving van voortdurende verbetering.

b) Gerichte Curriculum ontwikkeling: UCLS- en WEMWBS-analyses brengen sterke punten en verbeterpunten aan het licht. Deze gerichte informatie vormt de basis voor toekomstige curriculum ontwikkeling, zodat volgende cursussen beter aansluiten bij de behoeften en verwachtingen van de deelnemers.

c) Verbeterde strategieën voor betrokkenheid: Inzicht in de betrokkenheid van deelnemers op een dieper niveau stelt facilitators in staat om instructiestrategieën op maat te maken. De geïntegreerde evaluatie biedt bruikbare inzichten in motivatie, deelname en tevredenheid, waardoor de weg wordt vrijgemaakt voor meer aantrekkelijke en interactieve leerervaringen.

Door traditionele cursusevaluatie, UCLS en WEMWBS te combineren, kunnen Cultuur op Recept -projecten een zeer robuust evaluatiekader ontwikkelen. Hierdoor kunnen organisatoren niet alleen de onmiddellijke effectiviteit van initiatieven beoordelen, maar ook iteratieve verbeteringen sturen, waardoor een dynamisch en impactvol leertraject voor deelnemers wordt gegarandeerd.

De UCLS en WEMWBS vinden, gebruiken, analyseren en interpreteren

Binnen onze toolkit integreren we naadloos twee instrumenten voor het beoordelen van mentaal welzijn en eenzaamheid Om het meeste uit deze instrumenten te halen, is het cruciaal om aan bepaalde richtlijnen te voldoen. Eerst en vooral, voordat u een van de onderzoeken opneemt, moet u zorgen voor de nodige licenties, die u de wettelijke bevoegdheid geven om WEMWBS en UCLA te integreren in uw evaluaties.

WEMWBS: Je kunt bijvoorbeeld de officiële WEMWBS website bezoeken om de schaal en de bijbehorende richtlijnen te verkrijgen.

UCLA Loneliness Scale: voor toegang tot de Loneliness Scale en de richtlijnen, kunt u bijvoorbeeld het artikel UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, Validity, and Factor Structure door Daniel Russel (1996)

Volg bij het toedienen van de schalen de uitgebreide richtlijnen die bij elke schaal worden geleverd om een nauwkeurige en zinvolle toediening te garanderen. Communiceer het doel van de schalen duidelijk aan de deelnemers, zodat ze een doordachte en oprechte respons krijgen.

WEMWBS bestaat uit 7 items, elk gescoord op een 5-puntsschaal. De totaalscore varieert van 7 tot 35, waarbij een hogere score duidt op een hoger welzijn. Interpretatie omvat het begrijpen van het mentale welzijn van het individu op verschillende domeinen die door de schaal worden bestreken.

De UCLA Eenzaamheidsschaal bestaat uit 20 items, met scores die variëren van 20 tot 80. Hogere scores wijzen op een grotere eenzaamheid. Interpretatie omvat het beoordelen van iemands waargenomen sociale isolatie en de emotionele impact van eenzaamheid.

Bij dit alles is het respecteren van privacy en toestemming van het grootste belang. Geef prioriteit aan de privacy van deelnemers door strikte maatregelen voor gegevensbescherming te implementeren. Zorg voor geïnformeerde toestemming van deelnemers en benadruk de vertrouwelijkheid en anonimiteit van hun antwoorden.

Door deze schalen op doordachte wijze te integreren, kan men de diepgang en geloofwaardigheid van beoordelingen verbeteren en bijdragen aan een beter begrip van mentaal welzijn en eenzaamheid binnen uw initiatieven.

8.2 Hulpmiddel voor groepsevaluatie: Een praktische gids voor facilitators

In het groepsevaluatie proces gaan deelnemers actief aan de slag met een bestaande app of online tool die naadloos is geïntegreerd in het leerplatform. Om dit mogelijk te maken, neemt de facilitator voorbereidende stappen door de namen van de deelnemers in te voeren, een lijst van maximaal 12 technische vaardigheden op te stellen die relevant worden geacht voor de cursus, en een reeks zachte vaardigheden te schetsen. Deze zachte vaardigheden omvatten, maar zijn niet beperkt tot, zelforganisatie, teamwerk, communicatiecompetenties, verantwoordelijkheid en leiderschapscompetenties.

Naarmate de evaluatie vordert, krijgen deelnemers toegang tot de aangewezen tool, waarbij robuuste maatregelen voor gegevensbescherming worden gewaarborgd. In de zelfbeoordelingsfase worden deelnemers gevraagd om na te denken over hun leerproces en drie technische vaardigheden te selecteren die de grootste vooruitgang laten zien. Als alternatief kunnen ze kiezen voor twee vooraf gedefinieerde vaardigheden en een extra vaardigheid naar keuze toevoegen in een leeg tekstvak.

Hierna toont de tool de namen van deelnemers en elke deelnemer bekrachtigt zijn vaardigheden met twee soft skills uit de vooraf gedefinieerde lijst. De rijkdom van deze benadering ligt in de collaboratieve aard, aangezien deelnemers actief bijdragen aan de erkenning van de soft skills van hun vaardigheden.

Om het proces af te ronden voegt de facilitator de zelf beoordeelde technische vaardigheden samen met de twee hoogst genoteerde soft skills op het cursuscertificaat. In het geval van gelijke scores voor zachte vaardigheden neemt de facilitator de rol van scheidsrechter op zich, zodat een eerlijk en uitgebreid validatieproces ontstaat dat de verschillende vaardigheden en vooruitgang van elke deelnemer vastlegt.

Het formulier voor peervalidatie en de richtlijnen voor peervalidatie zijn te vinden in de sectie **Beoordeling van kennisoverdracht** van het leerplatform.

9. De gemeenschap en het samenzijn in stand houden

Het creëren van een inclusieve en toegankelijke gemeenschap van lerenden is van vitaal belang voor het behouden van betrokkenheid en het aanmoedigen van voortdurende interactie na afloop van de cursus. Laagdrempelige benaderingen zijn erop gericht om gemakkelijke deelname te faciliteren en een gevoel van saamhorigheid onder de deelnemers te bevorderen. In dit hoofdstuk verkennen we praktische en laagdrempelige strategieën om de gemeenschap in stand te houden en ervoor te zorgen dat iedereen zich welkom voelt en zich gesterkt voelt om verbonden te blijven.

Het in stand houden van een gemeenschap na afloop van de cursus is om verschillende redenen cruciaal. Eerst en vooral dient het als een voortdurende bron van steun en aanmoediging voor deelnemers terwijl ze zich door lopende uitdagingen worstelen of zich in cursusconcepten verdiepen. Het is echter belangrijk om te erkennen dat cursussen ontworpen zijn voor een bepaalde periode vanwege beperkte middelen. Het is van cruciaal belang om deelnemers tijdens de cursusperiode in staat te stellen vaardigheden en strategieën aan te leren om zelfstandig met uitdagingen om te gaan. Daarnaast reikt het overkoepelende doel verder dan de tijdsgrenzen van de cursus; het is de bedoeling om het aanhoudende gevoel van eenzaamheid op de lange termijn te verminderen. Deze blijvende impact op het welzijn en het verminderen van eenzaamheid vormen de basis van onze toewijding aan het stimuleren van blijvende positieve verandering in het leven van onze deelnemers.

Het onderhouden van deze gemeenschap bevordert een samenwerkingsomgeving waar leerlingen inzichten, bronnen en advies kunnen delen. Het kan een ruimte worden voor voortdurende dialoog, waar deelnemers vragen kunnen stellen, begeleiding kunnen zoeken en elkaars prestaties kunnen vieren.

Bovendien verbetert een actieve gemeenschap de algehele leerervaring. Het biedt een platform voor de uitwisseling van verschillende perspectieven en het cultiveren van een collectieve kennisbasis. Door verhalen en ervaringen te delen, kunnen deelnemers inspiratie en motivatie vinden, wat hun inzet voor levenslang leren versterkt.

Koffieklets praat:

Organiseer informele koffie- of theesessies waar deelnemers kunnen aanschuiven voor ontspannen gesprekken. Deze bijeenkomsten met weinig druk bieden een uitstekende gelegenheid voor deelnemers om bij te praten, ervaringen te delen en diepere banden te smeden.

Prikbord van de gemeenschap:

Zet een prikbord of online ruimte op waar deelnemers vragen kunnen stellen, advies kunnen vragen of bronnen kunnen delen. Dit open platform moedigt voortdurende communicatie en collegiale ondersteuning aan en bevordert een collaboratieve leeromgeving.

Dit kan bijvoorbeeld worden gedaan op EPALE, door het opzetten van een speciale praktijkgemeenschap op EPALE, die leerlingen een ruimte biedt om vragen te stellen, begeleiding te zoeken en bronnen uit te wisselen. Dit interactieve platform bevordert voortdurende communicatie en collegiale ondersteuning, waardoor een sfeer van samenwerkend leren ontstaat. Deelnemers kunnen actief deelnemen en bijdragen aan een dynamische en wederzijds voordelige leerervaring binnen de EPALE gemeenschap. Een handleiding voor het opzetten van een Community of Practice op EPALE is te vinden in Bijlage III.

Leercirkels onder leiding van collega's:

Moedig deelnemers aan om kleine evaluatie kringen te vormen waar ze regelmatig kunnen samenkomen om de cursusinhoud te bespreken, ideeën uit te wisselen en elkaars leertraject te ondersteunen. Deze aanpak bevordert een gevoel van verantwoordelijkheid en samenwerking.

Systeem voor collegiale ondersteuning:

Creëer een systeem van collegiale ondersteuning waarbij deelnemers kunnen samenwerken om emotionele steun te bieden, vooruitgang te delen en feedback te geven op elkaars werk. Deze ondersteunende structuur helpt bij het opbouwen van relaties en versterkt het gemeenschapsgevoel.

Verhalen vertellen en persoonlijke verhalen:

Moedig deelnemers aan om persoonlijke verhalen te delen over de impact van de cursus op hun leven. Deze verhalen creëren een emotionele band binnen de gemeenschap en inspireren anderen om hun ervaringen te delen.

Laagdrempelige benaderingen spelen een cruciale rol in het in stand houden van de gemeenschap van deelnemers na de cursus. Door deze toegankelijke en inclusieve strategieën te implementeren, kun je een ondersteunende en levendige leeromgeving creëren, waar deelnemers zich aangemoedigd voelen om verbonden te blijven, betrokken te zijn en de kracht te hebben om verder te leren. Het onderhouden van de gemeenschap zorgt ervoor dat de leerreis niet abrupt eindigt met de cursus, maar doorgaat als een dynamisch, zich ontwikkelend proces, verrijkt door de collectieve wijsheid en kameraadschap van de leden.

10. Digitale hulpmiddelen voor de presentatie van resultaten

In het huidige digitale tijdperk is de presentatie van de resultaten van kunstcursussen uitgebreid van traditionele methoden naar een verscheidenheid aan online platforms en tools. Deze digitale middelen vergroten niet alleen de zichtbaarheid van de creaties van deelnemers, maar bieden ook mogelijkheden voor betrokkenheid en interactie. In dit hoofdstuk verkennen we verschillende digitale hulpmiddelen die gebruikt kunnen worden om de resultaten van kunstcursussen effectief te presenteren.

Een ander aspect dat het vermelden waard is, is de gevoeligheid als het gaat om wie zijn of haar vak wil laten zien. Een van de belangrijkste ideeën van het project was om een veilige ruimte te bieden aan een kwetsbare doelgroep. De facilitator moet hier dus gevoelig voor zijn en ervoor zorgen dat de deelnemers zich niet onder druk gezet voelen om zichzelf of hun werk tentoon te stellen. Aan de andere kant kan de presentatie en viering van de (zichtbare) resultaten van de Cultuur op Recept cursussen het gevoel van eigenwaarde en de waargenomen zelfeffectiviteit vergroten (daarom wordt het hier gepresenteerd).

Aangezien deelnemers verschillende niveaus van digitale geletterdheid kunnen hebben, is het cruciaal dat begeleiders korte maar essentiële informatie geven over privacygegevens. Hoewel het geen uitputtende uiteenzetting vereist, moet een korte en toegankelijke uitleg worden gegeven. Facilitators kunnen het belang benadrukken van het beschermen van persoonlijke informatie online. Dit is een proactieve maatregel om ervoor te zorgen dat deelnemers op de hoogte zijn van de basisprincipes van het beschermen van hun privacy terwijl ze online activiteiten ondernemen. Meer informatie over GDPR is hier te vinden.

10.1 YouTube – jouw podium voor opgenomen theaterstukken

Voor kunstcursussen met theaterproducties of dramatische voorstellingen is YouTube een platform van onschatbare waarde. Met YouTube kun je opgenomen toneelstukken, monologen of andere theatrale presentaties uploaden, zodat ze toegankelijk zijn voor een wereldwijd publiek. Je kunt een speciaal kanaal maken voor je kunstcursus, zodat deelnemers, vrienden, familie en de rest van de gemeenschap de voorstellingen gemakkelijk kunnen ontdekken en ervan kunnen genieten.

De voordelen van het gebruik van YouTube zijn de gebruiksvriendelijke interface, de mogelijkheid om video's te organiseren in afspeellijsten en opties voor het toevoegen van beschrijvingen, cast- en crewdetails en relevante trefwoorden voor zoekoptimalisatie. Moedig deelnemers aan om hun theaterstukken te delen op sociale mediaplatforms om het kijkerspubliek te vergroten. Daarnaast biedt YouTube analysehulpmiddelen om de betrokkenheid te volgen, zodat je de impact van je kunstcursus kunt meten.

Hoe: https://support.google.com/youtube/answer/1646861?hl=en

10.2 Instagram – een canvas voor visuele kunst

Instagram is een visueel georiënteerd sociaal mediaplatform dat kan dienen als een digitale kunstgalerij voor je cursisten. Moedig cursisten aan om individuele accounts aan te maken om hun kunstwerken te tonen of gebruik een gemeenschappelijke cursus hashtag om een collectieve online tentoonstelling samen te stellen. Deelnemers kunnen foto's van hun kunstwerken delen, beschrijvingen geven en in contact komen met een wereldwijde gemeenschap van kunstliefhebbers.

De Stories-functie van Instagram kan worden gebruikt om blikken achter de schermen van het creatieve proces te delen, waardoor een gevoel van verbondenheid en transparantie ontstaat tussen deelnemers en hun publiek. Betrek je cursusgemeenschap bij het organiseren van live vraag- en antwoordsessies, waarbij deelnemers hun artistieke reis kunnen bespreken en vragen van kijkers in realtime kunnen beantwoorden.

Hoe: https://help.instagram.com/155940534568753

10.3 Behance - professionele portfolio platform

Behance is een professioneel platform dat speciaal is ontworpen om creatieve portfolio's te tonen. Het is een uitstekende keuze voor deelnemers aan een kunstcursus die een online aanwezigheid voor hun werk willen opbouwen. Moedig deelnemers aan om individuele Behance-profielen aan te maken waar ze afbeeldingen van hoge kwaliteit van hun werk kunnen uploaden, beschrijvingen kunnen schrijven en zelfs kunnen linken naar hun persoonlijke websites of sociale mediaprofielen.

Behance stelt deelnemers ook in staat om deel te nemen aan creatieve netwerken, in contact te komen met andere facilitators en feedback te ontvangen op hun werk. Het is een waardevol platform voor diegenen die op zoek zijn naar exposure buiten de cursus om, wat mogelijk kan leiden tot toekomstige samenwerkingen of kansen binnen de kunst- en ontwerpindustrie.

Hoe: https://help.behance.net/hc/en-us/articles/204484934-Guide-Sign-Up-For-Behance

10.4 Virtuele galerijen - het creëren van indrukwekkende tentoonstellingen

Voor een meer indrukwekkende digitale kunstpresentatie kun je het gebruik van virtuele galerieplatforms zoals ArtSteps of Sketchfab overwegen. Met deze platforms kun je 3D-tentoonstellingen samenstellen waarbij de kunstwerken van deelnemers in een virtuele galerie kunnen worden getoond. Bezoekers kunnen door de ruimte navigeren en de kunstwerken bekijken alsof ze een fysieke tentoonstelling bijwonen.

Virtuele galerijen bieden een innovatieve manier om de resultaten van kunstcursussen te presenteren, waardoor de ervaring boeiender en interactiever wordt. Ze zijn bijzonder effectief voor cursussen die zich richten op 3D-kunst, beeldhouwwerken of installaties. Bovendien kunnen virtuele galerijen gemakkelijk worden gedeeld via sociale media of worden opgenomen in websites van cursussen, waardoor het bereik van je kunstcursus wordt vergroot.

De bovengenoemde digitale tools bieden verschillende mogelijkheden om de resultaten van kunstcursussen op een aantrekkelijke en creatieve manier te presenteren. Of je nu theaterstukken, beeldende kunst of andere vormen van creatieve expressie laat zien, het gebruik van deze tools kan deelnemers helpen om meer bekendheid te krijgen, een digitaal portfolio op te bouwen en in contact te komen met een breder publiek. In het steeds veranderende technologielandschap is het omarmen van digitale presentatiemethoden van onschatbare waarde voor de hedendaagse kunstdocent. Het biedt een schat aan voordelen voor diegenen die hun onderwijspraktijk willen verbeteren.

Hoe:

- ARTSTEPS - Step1: Define Your Space
- https://help.sketchfab.com/hc/en-us/sections/360000179723-Creating-3D-Models

Bijlage I: Curriculum uitgebreid

CURRICULUM - UITGEBREID		
Pre-sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
60	Introductie van: • de cursus • trainer • en elke deelnemer afzonderlijk	Stel alle deelnemers aan elkaar voor en creëer een vriendelijke en open werksfeer.
60	Inleiding tot de cursus en de doelstellingen.	Communiceer de algemene aanpak van de cursus, het algemene doel en de methodologie.
1e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
15	Cursusregels introduceren	De deelnemers kennis laten maken met de concrete volgende stappen en uitleggen wat zij verwachtten bij te dragen.
60	Het toewijzen van concrete ideeën, methoden, volgende stappen en ruwe doelstellingen.	Start het creatieproces en voer concrete stappen uit om het eindresultaat te bereiken. Als er naar individuele resultaten wordt gestreefd: deze stap moet nog worden uitgevoerd terwijl de groep nog bij elkaar is. Ze zullen in grote lijnen de setting van de presentatie van hun resultaten schetsen.
15	**Pauze**	
15	Feedback en mogelijke aanpassing van doelstellingen/methoden	Zorg ervoor dat de gekozen methodologie aansluit bij de wensen, behoeften en mogelijkheden van de specifieke groep deelnemers.
2e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
15	Herhaal ideeën, methoden, volgende stappen en ruwe doelstellingen die eerder zijn overeengekomen.	Herhaal wat is afgesproken om te zien of ideeën/doelstellingen verder zijn ontwikkeld, veranderd of vergeten.
30	Inleiding tot projectwerk	Uitleg van methodologieën/benaderingen/technieken die individueel respectievelijk in de groep/subgroepen moeten worden gebruikt, waarbij indien nodig aan elke deelnemer een individuele werkruimte wordt toegewezen. (een doek, een tafel, een hoek van de kamer etc.). In het bijzonder zullen de facilitators de gekozen methodologie introduceren, afhankelijk van de aanpak/output.

15	**Pauze**	
60	Projectwerk	De deelnemers beginnen individueel/de groep/subgroepen te werken volgens de specifieke methodologieën. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun. Afhankelijk van de aanpak: • resultaten combineren of • laat elke deelnemer zijn eigen individuele resultaten/voortgang etc. introduceren.
15	Individueel/groepswerk met iedereen delen en feedback krijgen van de facilitator.	Geef een gevoel van voltooiing en afsluiting van de dag. Vat het bereikte samen tot een goed startpunt voor de volgende sessie.
3e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
60	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodes. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun.
15	**Pauze**	
45	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodes. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun. Afhankelijk van de aanpak: • resultaten combineren of • laat elke deelnemer zijn eigen individuele resultaten/voortgang etc. introduceren.
15	Individueel/groepswerk met iedereen delen en feedback krijgen van de facilitator.	Geef een gevoel van voltooiing en afsluiting van de dag. Vat het bereikte samen tot een goed startpunt voor de volgende sessie.
4e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
45	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodologieën. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun.
15	Reflectie op ideeën, methoden, volgende stappen en doelstellingen.	Bevestigen of doelstellingen moeten worden aangepast om beter aan te sluiten bij de voortgang van het project

15	**Pauze**	
45	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodes. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun. Afhankelijk van de aanpak: • resultaten combineren of • laat elke deelnemer zijn eigen individuele resultaten/voortgang etc. introduceren.
15	Individueel/groepswerk met iedereen delen en feedback krijgen van de facilitator.	Geef een gevoel van voltooiing en afsluiting van de dag. Vat het bereikte samen tot een goed startpunt voor de volgende sessie.

5e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
60	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodes. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun. Allen zullen beginnen met het bespreken van de setting van de presentatie van hun resultaten.
15	**Pauze**	
45	Projectwerk	De deelnemers werken individueel/de groep/subgroepen verder volgens de specifieke methodes. De facilitator zorgt voor voortdurende supervisie en ondersteuning, hetzij door technische uitleg en/of emotionele steun. Allen blijven discussiëren over de setting van de presentatie van hun resultaten. Afhankelijk van de aanpak: • resultaten combineren of • laat elke deelnemer zijn eigen individuele resultaten/voortgang etc. introduceren.
15	Individueel/groepswerk met iedereen delen en feedback krijgen van de facilitator.	Geef een gevoel van voltooiing en afsluiting van de dag. Vat het bereikte samen tot een goed startpunt voor de volgende sessie.

6e Sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
15	Opwarmen	ijsbreker; introductieoefening
45	Projectwerk	De deelnemers ronden hun werk af. De facilitator biedt alle ondersteuning die nodig is om de cursus succesvol af te ronden.

		Allen blijven discussiëren over de setting van de presentatie van hun resultaten.
15	**Pauze**	
60	Afronding van projectwerk	De deelnemers ronden hun werk af. De facilitator zal helpen om de cursus succesvol af te ronden. Ze zijn het allemaal eens over de presentatie van hun resultaten.
15	Afronden	Geef een gevoel van voltooiing en afsluiting van de dag. Maak afspraken over de laatste stappen voor de presentatie van de resultaten.

Post-sessie		
Tijd in minuten	**Oefening/Pad**	**Doelstellingen**
30	Reflecteren op de slotsessie	Het gevoel van prestatie en trots benadrukken en versterken. Identificeren van de ondergane veranderingen en het effect ervan op de deelnemers en/of de buitenwereld.
45	Invullen van post-enquête (begeleiding indien nodig) De artiest moet zijn cursus en gebruikte materialen documenteren	Vat je aanpak en methodologie samen op maximaal één A4 om een voorbeeld van een best practice te geven

Bijlage II: Formulier voor cursusbeoordeling

Cursus-Evaluatie

Met deze vragenlijst willen we jouw ervaring met de cursus verzamelen en erachter komen hoe we de leerervaring voor toekomstige deelnemers kunnen verbeteren. Jouw input is belangrijk om ons te helpen begrijpen wat goed werkte en wat verbeterd kan worden. We waarderen uw feedback en zullen deze gebruiken om de cursus te verbeteren.

Neem een paar minuten de tijd om de volgende vragen te beantwoorden. Uw antwoorden zijn anoniem en we vragen u zo eerlijk mogelijk te zijn.

Nogmaals bedankt voor uw tijd en uw waardevolle feedback.

ORGANISATIE VAN DE CURSUS	**Ja**	**Eerder wel**	**Neutraal**	**Eerder niet**	**Nee**
De vóór de cursus verstrekte informatie was informatief en nuttig.	☐	☐	☐	☐	☐
Het aantal deelnemers stelde me op mijn gemak.	☐	☐	☐	☐	☐
De duur van de cursus was voldoende.	☐	☐	☐	☐	☐
De ruimte en de omstandigheden ter plaatse waren geschikt(Grootte, apparatuur, verlicht, enz.)	☐	☐	☐	☐	☐

INHOUD EN METHODEN	**Ja**	**Eerder wel**	**Neutraal**	**Eerder niet**	**Nee**
De cursus was duidelijk gestructureerd.	☐	☐	☐	☐	☐
Het aantal deelnemers stelde me op mijn gemak.	☐	☐	☐	☐	☐
De gebruikte methoden ondersteunden mijn leerproces.	☐	☐	☐	☐	☐
Het tijdens de cursus uitgereikte materiaal was nuttig.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik kon de trainer heel goed volgen.	☐	☐	☐	☐	☐
De trainer(s) speelde(den) goed in op mijn behoeften.	☐	☐	☐	☐	☐

RESULTATEN	Ja	Eerder wel	Neutraal	Eerder niet	Nee
Ik heb nieuwe vaardigheden opgedaan.	□	□	□	□	□
De cursus heeft mijn uitdrukkingsvaardigheid verbeterd.	□	□	□	□	□
Ik heb meer vertrouwen in de omgang met anderen.	□	□	□	□	□
De cursus heeft mijn motivatie vergroot om in de toekomst meer dingen samen met anderen te doen.	□	□	□	□	□

Wat zijn de belangrijkste dingen die je van deze cursus hebt geleerd?

Wat van wat je geleerd hebt zal je helpen in je dagelijkse leven

Welke steun heb je nodig om verder betrokken te raken bij de gemeenschap van cursisten?

Is er nog iets dat je zou willen opmerken?

PERSOONLIJKE ACHTERGROND

Mijn leeftijd

□ 18-29 □ 30-39 □ 40-49 □ 50-59 □ 60-69 □ 70-79 □ 80+

Mijn geslacht

□ Vrouwelijk □ Mannelijk □ Divers

Bijlage III: Richtlijn voor het opzetten van een Community of Practice voor deelnemers

Hoe zet u een praktijkgemeenschap op in EPALE?

1. Begin met inloggen op uw EPALE account. Als u er nog geen heeft, meld u dan aan voor een account.
2. Eenmaal ingelogd ga je naar de sectie "Communities" op het EPALE platform. Deze bevindt zich meestal in het hoofdmenu of dashboard.
3. Zoek naar een optie om een nieuwe community aan te maken. Klik erop om het installatieproces te starten.
4. Beschrijf duidelijk het doel en de doelstellingen van je community. Geef aan of het een ruimte is voor leerlingen om vragen te stellen, advies te vragen of bronnen te delen. Dit zal de focus van de community bepalen.
5. Stel regels en richtlijnen op voor de gemeenschap om een positieve en respectvolle omgeving te waarborgen. Communiceer duidelijk verwachtingen met betrekking tot communicatie, het delen van middelen en algemeen gedrag.
6. Pas de instellingen van de community aan op basis van je voorkeuren. Dit kunnen privacy-instellingen, goedkeuringsprocessen voor lidmaatschap en voorkeuren voor meldingen zijn.
7. Nodig lerenden en relevante belanghebbenden uit om lid te worden van de community. U kunt dit doen door uitnodigingen te versturen via EPALE of door de link naar de community te delen.
8. Start discussies, stel vragen en moedig leden aan om actief deel te nemen. Dit zal helpen om een gevoel van gemeenschap en samenwerking op te bouwen.
9. Maak secties of threads voor het delen van bronnen. Moedig leden aan om waardevol materiaal, links of inzichten te delen die aansluiten bij de doelstellingen van de community.
10. Regelmatig toezicht houden op activiteiten in de gemeenschap en discussies modereren om ervoor te zorgen dat de richtlijnen worden nageleefd. Pak problemen direct aan en creëer een ruimte waarin iedereen zich gehoord en gerespecteerd voelt.
11. Stimuleer een omgeving van voortdurende communicatie. Moedig leerlingen aan om vragen te stellen, advies te vragen en regelmatig met elkaar in gesprek te gaan.
12. Beoordeel regelmatig de effectiviteit van de community. Verzamel feedback van deelnemers en maak aanpassingen om de algehele leerervaring te verbeteren.

CULTURE ON PRESCRIPTION

Medegefinancierd door de Europese Unie